

MORAL-PSYCHOLOGICAL AND MORAL-AXIOLOGICAL ASPECTS OF DECEPTION

Lalikhon Mukhamedzhanova

Professor of the Department of Philosophy, Faculty of Social Sciences

National University of Uzbekistan named after Mirzo Ulugbek

Email: lalixonm@gmail.com

Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: deception, morality, psychology, values, Eastern philosophy, Western philosophy.

Received: 25.08.25

Accepted: 26.08.25

Published: 27.08.25

Abstract: This article analyzes the moral-psychological and moral-axiological aspects of deception. It explores the psychological foundations of lying, its place within the system of values, and historical-philosophical perspectives of Eastern and Western thinkers. The study applies comparative and analytical methods, focusing on the consequences of deception in modern society.

ALDASHNING AXLOQIY – PSIXOLOGIK VA AXLOQIY – AKSIOLOGIK JIHATLARI

Lalixon Muxamedjanova

Ijtimoiy fanlar fakulteti, falsafa kafedrasi professori

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti

Email: lalixonm@gmail.com

Toshkent, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: aldash, axloq, psixologiya, qadriyatlar, Sharq falsafasi, G'arb falsafasi.

Annotatsiya: Ushbu maqolada aldatchilikning axloqiy-psixologik va axloqiy-aksiologik jihatlarini tahlil qilinadi. Shaxs va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarda yolg'onning psixologik asoslari, qadriyatlar tizimidagi o'rni hamda tarixiy-falsafiy qarashlar Sharq va G'arb allomalari merosi asosida yoritiladi. Tadqiqotda taqqoslash va tahliliy metodlardan foydalanilib, zamonaviy ijtimoiy muhitda aldashning oqibatlari ko'rib chiqildi.

ПРАВСТВЕННО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ И ПРАВСТВЕННО-АКСИОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОБМАНА

Лалихон Мухамеджанова

Профессор кафедры философии факультета социальных наук

Национальный университет Узбекистана имени Мирзо Улугбека

lalixonm@gmail.com

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: ложь, мораль, психология, ценности, восточная философия, западная философия.

Аннотация: В данной статье анализируются морально-психологические и аксиологические аспекты лжи. Рассматриваются психологические основания обмана, его место в системе ценностей, а также историко-философские взгляды Восточных и Западных мыслителей. В исследовании применяются сравнительный и аналитический методы, уделяется внимание последствиям лжи в современном обществе.

Kirish. Aldash qadimdan insoniyat tarixida eng dolzarb axloqiy muammolardan biri sifatida o'rganib kelinmoqda. Insonning ijtimoiy mavjudot sifatidagi tabiati uni muloqotga, munosabatlarga va turli manfaatlar to'qnashuviga majbur etadi, bu esa yolg'onning turli shakllarda namoyon bo'lishiga zamin yaratadi. Sharq allomalaridan Abu Nasr Forobiy axloqiy kamolot masalalarini chuqur tahlil qilib, "axloqiy poklik jamiyat taraqqiyotining asosi" ekanligini ta'kidlagan. Bu fikr shuni ko'rsatadiki, yolg'on nafaqat shaxsiy darajadagi ma'naviy nuqson, balki ijtimoiy taraqqiyotning jiddiy to'siqlaridan biri sifatida qaralgan.

G'arb falsafiy merosida ham bu masalaga alohida e'tibor qaratilgan. Immanuil Kant o'zining "Axloq metafizikasi asoslari" asarida yolg'onni har qanday sharoitda axloqqa zid hodisa sifatida talqin etadi va uni insonning axloqiy majburiyatlariga mutlaqo zid xatti-harakat deb baholaydi [1]. Bu qarashlar aldatchilik fenomenining chuqur falsafiy va universal mohiyatga ega ekanini anglatadi.

Zamonaviy davrda esa aldash muammosi yanada murakkab ko'rinishga ega bo'lib bormoqda. Globallashuv, axborot oqimining tezkorligi, raqamli kommunikatsiya vositalarining kengayishi yolg'onning yangi shakllarini yuzaga keltirdi. Masalan, ijtimoiy tarmoqlarda tarqatilayotgan soxta axborot, feyk yangiliklar yoki manipulyativ reklama nafaqat alohida shaxs psixologiyasiga, balki keng ijtimoiy ongga ham salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bois bugungi kunda aldashni faqatgina shaxsiy xatti-harakat sifatida emas, balki keng qamrovli ijtimoiy-axloqiy muammo sifatida ham ko'rish zarur.

Ayni paytda, yolg'onning psixologik ildizlarini, qadriyatlar tizimidagi o'rnini va uning ijtimoiy oqibatlarini ilmiy asosda tahlil etish jamiyatda axloqiy barqarorlikni ta'minlash uchun

muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, ushbu tadqiqot aldamchilikning axloqiy-psixologik va aksiologik jihatlarini o'rganishga qaratilgan bo'lib, uni nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham ega masala sifatida talqin etadi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Sharq falsafiy merosida axloqiy qadriyatlar tizimi doimo markaziy o'rinda bo'lib kelgan. Rostgo'ylik, sadoqat va halollik kabi tushunchalar nafaqat shaxsiy kamolot mezoni, balki ijtimoiy birlik va barqarorlikning muhim asosiy tamoyillari sifatida qaralgan. Ibn Sino o'zining "Kitob al-najot" va axloqqa oid risolalarida yolg'onni inson ruhiy zaifligining belgisi sifatida izohlaydi.[2] Unga ko'ra, rostgo'ylik aql va qalb uyg'unligini ta'minlovchi asosiy fazilatdir, yolg'on esa bu uyg'unlikni buzuvchi, insoniylik mohiyatini zaiflashtiruvchi hodisadir.

G'arb falsafasida esa yolg'on masalasi ko'proq ijtimoiy shartnomalar, inson manfaatlari va jamiyatdagi barqarorlik nuqtayi nazaridan ko'rib chiqilgan. Masalan, Tomas Gobbs o'zining "Leviathan" asarida inson tabiatida "o'z manfaatini ko'zlab yolg'on gapirish moyilligi" mavjudligini ta'kidlaydi.[3] Uning fikricha, inson o'z manfaatlarini ko'zlash jarayonida axloqiy qoidalarni buzishga moyil bo'ladi, bu esa jamiyatda ishonchsizlik va ziddiyatlarni kuchaytiradi.

Zamonaviy psixologik tadqiqotlar esa bu muammoni yanada chuqurroq ilmiy asosda tahlil qilmoqda. Masalan, Pol Ekman yolg'onning hissiy belgilarini aniqlash metodlarini ishlab chiqqan va yolg'onning insonlararo munosabatlarga salbiy ta'sirini ko'rsatib bergan. Unga ko'ra, yolg'on odamning mimikasi, tana harakatlari va ovozidagi o'zgarishlar orqali ochiladi. Bu yondashuv yolg'onning nafaqat axloqiy, balki psixologik va kommunikativ oqibatlarga ham ega ekanini ko'rsatadi.[4]

Bugungi kunda axloqiy muammolarning murakkablashuvi, xususan, yolg'onning turli shakllarda namoyon bo'lishi (masalan, feyk yangiliklar, manipulyativ reklama yoki siyosiy propaganda) uni faqatgina shaxsiy illat sifatida emas, balki keng qamrovli ijtimoiy muammo sifatida ko'rishga undamoqda. Shu nuqtayi nazardan, Sharq va G'arb mutafakkirlarining qarashlarini taqqoslash shuni ko'rsatadiki, yolg'on har qanday davr va jamiyat uchun xavfli hodisa bo'lib, u axloqiy qadriyatlarning yemirilishiga olib kelishi mumkin. Shunday ekan, zamonaviy ijtimoiy muhitda rostgo'ylikni mustahkamlash va axloqiy qadriyatlarga asoslangan tarbiya jarayonini rivojlantirish dolzarb vazifa sifatida namoyon bo'lmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu tadqiqotning metodologik asosini bir nechta ilmiy yondashuvlar tashkil etadi. Avvalo, taqqoslash usuli qo'llanilib, Sharq va G'arb allomalari qarashlari o'zaro qiyosiy tahlil qilindi. Bu yondashuv orqali turli madaniy va falsafiy maktablarda yolg'onning qanday talqin qilingani hamda rostgo'ylik qadriyatining qaysi o'rinlarda ustuvor bo'lgani aniqlashtirildi. Tadqiqot metodologiyasi doirasida qo'llanilgan

taqqoslash usuli alohida ilmiy ahamiyatga ega bo'ldi. Ushbu yondashuv orqali Sharq va G'arb allomalari tomonidan ilgari surilgan axloqiy qarashlar, xususan, yolg'on va rostgo'ylikka munosabat o'zaro qiyosiy tahlil qilindi.

Taqqoslash shuni ko'rsatadiki, ikki falsafiy maktab turli davr va sharoitlarda shakllangan bo'lsa-da, ular bir nuqtada - rostgo'ylikni oliy qadriyat sifatida baholashda - mushtarakdir.

Sharq allomalari, xususan, Forobiy va Ibn Sino qarashlarida yolg'on shaxsning ruhiy zaifligi va ijtimoiy uyg'unlikka putur yetkazuvchi illat sifatida talqin etilgan. Forobiy nazarida, "fozil jamiyat"ning barqarorligi odamlarning halolligi va rostgo'yligiga chambarchas bog'liqdir. Ibn Sino esa yolg'onni inson ruhiy kasalligining belgisi sifatida ko'rib, uni shaxsiy kamolot yo'lidagi jiddiy to'siq deb baholagan.

G'arb an'alarida esa, masalan, Gobbsning qarashlarida yolg'onning paydo bo'lishi insonning manfaatparast tabiati bilan izohlanadi. Uningcha, odam o'z manfaatini ko'zlash jarayonida rostgo'ylikdan voz kechishi mumkin, bu esa jamiyatdagi ijtimoiy ishonch tizimini zaiflashtiradi. Kant esa bundan butunlay farqli ravishda qat'iy pozitsiyani egallaydi: uning nazarida yolg'on hech qachon oqlanmaydi va u axloqiy majburiyatga zid bo'lgan universal yovuzlikdir.

Taqqoslash usuli yordamida olib borilgan tahlil shuni ko'rsatdiki, Sharq qarashlarida rostgo'ylik ko'proq ilohiy va ma'naviy kamolot mezoni sifatida talqin etilgan bo'lsa, G'arb tafakkurida u universal axloqiy printsip va ijtimoiy tartibning kafolati sifatida baholangan. Har ikki yondashuv ham bir-birini to'ldirib, rostgo'ylikning shaxsiy hamda ijtimoiy qadriyat sifatidagi o'rnini yanada teranroq anglash imkonini beradi.

Bunday qiyosiy tahlil nafaqat nazariy jihatdan muhim, balki amaliy ahamiyatga ham ega. Chunki bugungi kunda axborot oqimi va ijtimoiy munosabatlar murakkablashib borar ekan, rostgo'ylikni qadriyat sifatida shakllantirish masalasi jamiyatning barqaror rivojlanishi uchun hal qiluvchi omillardan biri bo'lib qolmoqda.

Ikkinchidan, tadqiqotda tahliliy yondashuv asosiy metodlardan biri sifatida qo'llanildi. Ushbu yondashuv orqali zamonaviy psixologik nazariyalar, turli ilmiy maktablarning qarashlari hamda amaliy tadqiqot natijalari o'rganildi. Xususan, shaxsning ruhiy holati, uning ijtimoiy muhitdagi o'zni va hissiy faktorlarning yolg'on gapirish jarayoniga ta'siri ilmiy asosda tahlil qilindi. Bu jarayon yolg'onning faqat tashqi ifodasini emas, balki uning ichki mexanizmlarini, inson ruhiyatidagi ildizlarini ochib berishga xizmat qildi.

Psixologik mexanizmlar orasida qo'rquv, manfaat va ijtimoiy bosim eng asosiy omillar sifatida namoyon bo'ladi. Qo'rquv ko'pincha shaxsni o'zini himoya qilishga majbur etadi: inson jazodan qochish yoki salbiy oqibatlardan saqlanish uchun yolg'onga murojaat qiladi. Manfaat

omili esa shaxsning ongli ravishda maqsadga erishish yo'lida yolg'ondan foydalanishini ifodalaydi. Ijtimoiy bosim esa insonni jamiyatda qabul qilingan stereotiplarga moslashish yoki guruh manfaatlariga mos kelish uchun rostgo'ylikdan voz kechishga undaydi.

Zamonaviy psixologik tadqiqotlarda bu jarayon yanada chuqurroq o'rganilgan. Masalan, Pol Ekman yolg'on gapirish jarayonida yuz ifodalari, tana harakatlari va ovoz ohangidagi o'zgarishlarni aniqlash usullarini ishlab chiqqan. Bu tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, inson yolg'on gapirganda ongli harakat bilan birga ongsiz belgilar ham namoyon bo'ladi. Bunday belgilarni tahlil qilish shaxsning ichki ruhiy holatini tushunishga va yolg'onning psixologik ildizlarini aniqlashga yordam beradi.

Bundan tashqari, tahliliy yondashuv shuni ko'rsatdiki, bugungi kunda yolg'on faqat shaxsiy darajada emas, balki keng ijtimoiy jarayonlarda ham faol namoyon bo'lmoqda. Masalan, raqamli kommunikatsiya vositalari orqali tarqatiladigan soxta axborot yoki manipulyativ reklama inson ruhiyatiga, qaror qabul qilish jarayoniga va ijtimoiy ongga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Demak, yolg'onni psixologik tahlil qilish uni nafaqat individual, balki jamoaviy hodisa sifatida anglash imkonini beradi.

Shunday qilib, tahliliy yondashuv yordamida yolg'onning psixologik mexanizmlari, ularning inson xatti-harakatlariga va jamiyatdagi munosabatlarga ko'rsatadigan ta'siri chuqur o'rganildi. Bu yondashuv aldamchilik fenomenining murakkabligini va uni bartaraf etishda axloqiy tarbiya hamda psixologik ongni mustahkamlash zarurligini yanada aniqroq ko'rsatib berdi.

Uchinchidan, tadqiqotda aksiologik tahlil muhim metod sifatida qo'llanilib, qadriyatlar tizimida rostgo'ylik va yolg'onning o'rnini chuqur baholandi. Aksiologik yondashuv inson hayotida qadriyatlarning ahamiyatini, ularning shaxsiy va ijtimoiy darajadagi o'zaro ta'sirini ochib berishga imkon yaratadi. Aynan shu nuqtai nazardan qaraganda, rostgo'ylik insoniyatning eng qadimiy va universal qadriyatlaridan biri sifatida jamiyat barqarorligi va shaxsiy kamolotning kafolati hisoblanadi.

Aldash esa ushbu qadriyat tizimida salbiy hodisa bo'lib, u nafaqat shaxsning axloqiy kamchiligini, balki ijtimoiy tizimdagi ishonch mexanizmlarini ham izdan chiqaradi. Chunki jamiyatda insonlar o'rtasidagi munosabatlar halollik va ishonch tamoyillariga asoslangan holda barqaror rivojlanadi. Yolg'on esa bu tamoyillarni buzadi, natijada shaxslararo ishonch yemiriladi, ijtimoiy birlik zaiflashadi va barqarorlikka putur yetadi.

Aksiologik tahlil shuni ko'rsatadiki, rostgo'ylik qadriyat sifatida Sharq falsafasida ko'proq ma'naviy-ruhoniylar fazilat, ilohiy burch va komillik mezonlari sifatida talqin etilgan bo'lsa, G'arb falsafasida u universal axloqiy norma va ijtimoiy tartibning ajralmas qismi sifatida baholangan.

Kantning “rostgo‘ylik har qanday sharoitda axloqiy majburiyatdir” degan fikri, aslida, rostgo‘ylikning aksiologik qiymatini eng yuqori cho‘qqiga ko‘taradi.

Bugungi davrda esa aksiologik tahlilning ahamiyati yanada ortmoqda. Chunki globallashuv, raqamli axborot oqimining tezkorligi va ijtimoiy tarmoqlarning ta’siri sharoitida yolg‘onning yangi shakllari jamiyatdagi qadriyatlar tizimini jiddiy sinovdan o‘tkazmoqda. Soxta axborot, manipulyativ reklama, yolg‘on va’dalar hamda siyosiy propaganda nafaqat alohida shaxsning qadriyatlari, balki jamiyat miqyosida ishonch tizimini yemirmoqda.

Shu bois aksiologik tahlil asosida xulosaga kelish mumkinki, rostgo‘ylik qadriyat sifatida nafaqat shaxsiy kamolot, balki ijtimoiy barqarorlikning ham asosiy mezonidir. Yolg‘on esa qadriyatlar zanjirida ishonchni yemiruvchi, ma’naviy zaiflikni kuchaytiruvchi va jamiyat taraqqiyotiga to’sqinlik qiluvchi omil sifatida namoyon bo‘ladi. Demak, zamonaviy sharoitda rostgo‘ylikni qadriyat sifatida mustahkamlash va uni ijtimoiy ongning ajralmas qismiga aylantirish dolzarb vazifa bo‘lib qolmoqda.

Tahlil va natijalar. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki:

Psixologik jihat: Aldash ko‘pincha qo‘rquv, manfaat yoki ijtimoiy bosim natijasida yuzaga keladi. Shaxs o‘zini himoya qilish yoki muayyan maqsadga erishish uchun yolg‘onga murojaat qilishi mumkin. Shu bilan birga, zamonaviy tadqiqotlar yolg‘onning inson ruhiyatiga uzoq muddatli salbiy ta’sirini, ya’ni stress, ichki ziddiyat va ishonchsizlik hissini kuchaytirishini ko‘rsatmoqda.

Aksiologik jihat: Qadriyatlar tizimida yolg‘on doimo salbiy hodisa sifatida baholangan. Jamiyat taraqqiyoti rostgo‘ylik va halollikka asoslangan ishonch tizimisiz barqaror rivojlana olmaydi. Yolg‘on esa bu tizimni yemiradi, natijada ijtimoiy ishonchsizlik, nizolar va axloqiy inqiroz yuzaga keladi. Bugungi globallashuv davrida yolg‘onning yangi ko‘rinishlari - feyk axborot va ma’lumot manipulyatsiyasi - ayniqsa jiddiy tahdid sifatida qaralmoqda.

Sharq va G‘arb qarashlari: Sharq an’anaviy falsafasida rostgo‘ylik ilohiy burch, insoniy kamolotning ajralmas qismi sifatida talqin etilgan. Masalan, Forobiy va Ibn Sino qarashlarida rostgo‘ylik jamiyat barqarorligi va shaxsiy yetuklikning zaruriy sharti sifatida ko‘rsatiladi. G‘arb falsafiy an’analarida esa, xususan, Kant qarashlarida rostgo‘ylik universal axloqiy printsip sifatida baholanadi. Kant uchun yolg‘on insonning axloqiy majburiyatlariga zid bo‘lib, uni istisno qiluvchi biror sabab bo‘lishi mumkin emas.

Umuman olganda, tadqiqotdan kelib chiqqan xulosalarga ko‘ra, aldash fenomeni nafaqat shaxsiy darajadagi ruhiy jarayon, balki jamiyat qadriyatlari tizimiga, ijtimoiy ishonchga va axloqiy barqarorlikka bevosita ta’sir ko‘rsatuvchi muhim omildir.

Nazariy tahlil. Aldash fenomeni insoniyat tarixida qadimdan mavjud bo'lib kelgan, ammo uning nazariy tahlili axloqshunoslik, psixologiya va aksiologiya fanlarining kesishgan nuqtasida chuqurroq talqin qilinadi. Axloqiy nuqtayi nazardan yolg'on insonning ma'naviy zaifligi, irodaviy nochorligi va jamiyatdagi ishonch tizimiga xiyonati sifatida ko'riladi. Psixologik jihatdan esa u ko'pincha shaxsning o'zini himoya qilish, manfaatga erishish yoki ijtimoiy bosimdan qochish vositasi sifatida yuzaga keladi. Shu sababli, yolg'onning har ikki qirrasi - axloqiy va psixologik - bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, inson xulq-atvorini belgilovchi omillar majmuida muhim o'rin tutadi.

Aksiologik nuqtayi nazardan qaraganda, aldash qadriyatlar tizimida salbiy hodisa bo'lib, jamiyat taraqqiyoti va ijtimoiy barqarorlikka tahdid soladi. Rostgo'ylik qadimdan oliy fazilat, jamiyat taraqqiyotining asosi sifatida ulug'langan. Sharq falsafasida rostgo'ylik ilohiy burch, ma'naviy kamolotning muhim mezoni sifatida ko'rilgan bo'lsa, G'arb falsafiy an'alarida rostgo'ylik universal axloqiy prinsip sifatida baholangan. Masalan, Forobiy axloqiy poklikni "fozil jamiyat"ning asosiy sharti deb bilgan,[5] Kant esa yolg'onni hech qanday sharoitda oqlab bo'lmasligini qat'iy ta'kidlagan.[6] Bu yondashuvlar shuni ko'rsatadiki, rostgo'ylik qadriyat sifatida ham Sharq, ham G'arb tafakkurida eng muhim axloqiy me'yorlardan biri hisoblanadi.

Zamonaviy davrda esa aldashning nazariy tahlili yanada dolzarb tus olmoqda. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi, ijtimoiy tarmoqlarning kengayishi va global kommunikatsiyaning tezkorlashuvi yolg'onning yangi shakllarini yuzaga keltirdi. Feyk xabarlar, manipulyativ reklama va siyosiy propaganda kabi hodisalar yolg'onning shaxsiy xatti-harakat bilan cheklanib qolmasdan, ijtimoiy ong va jamoaviy qadriyatlarga ham bevosita zarar yetkazayotganini ko'rsatmoqda. Bunday sharoitda yolg'on nafaqat axloqiy muammo, balki ijtimoiy barqarorlikka xavf tug'diruvchi global illat sifatida talqin etilishi lozim.

Shuningdek, bugungi axloqiy muammolardan biri sifatida "oddiy yolg'on" yoki "oq yolg'on" tushunchalariga berilayotgan oqlovchi baholar ham jiddiy masaladir. Ba'zi ijtimoiy vaziyatlarda yolg'on "zaruriy" deb qabul qilinsa-da, uning uzoq muddatli oqibatlari ishonchning yemirilishiga, shaxsiy va ijtimoiy munosabatlarning zaiflashuviga olib keladi. Shu bois nazariy tahlillar shuni ko'rsatadiki, yolg'onning hech bir shakli jamiyatning barqaror qadriyatlar tizimiga mos kelmaydi.

Umuman olganda, aldashning axloqiy-psixologik va aksiologik tahlili insoniyatning tarixiy, falsafiy va ijtimoiy tajribasini umumlashtirgan holda shuni anglatadiki, rostgo'ylik - insonning ma'naviy kamolotini, jamiyatning barqarorligini va taraqqiyotini ta'minlovchi eng muhim qadriyatdir. Shu nuqtai nazardan, bugungi axloqiy muammolar fonida rostgo'ylik madaniyatini shakllantirish va mustahkamlash dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda.

Xulosa. Aldashning axloqiy–psixologik va aksiologik jihatlari bir-biri bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, uni faqatgina shaxsiy xatti-harakat darajasida emas, balki jamiyatning ma’naviy-axloqiy tizimi doirasida ham tahlil qilish zarur. Sharq va G‘arb allomalari qarashlarini solishtirish shuni ko‘rsatadiki, rostgo‘ylik qadimdan inson kamolotining, ijtimoiy barqarorlik va taraqqiyotning ajralmas sharti sifatida talqin etib kelingan. Forobiy, Ibn Sino kabi Sharq mutafakkirlari rostgo‘ylikni ma’naviy yetuklik mezoni deb baholagan bo‘lsa, G‘arb faylasuflari, xususan Kant, uni universal axloqiy printsip sifatida ko‘rgan.

Zamonaviy davrda esa aldashning ijtimoiy oqibatlari tobora keskinlashib bormoqda. Global axborot makonida yolg‘onning yangi shakllari - feyk yangiliklar, manipulyativ siyosiy propagandalar, tijorat sohasidagi chalg‘ituvchi reklama - inson psixologiyasiga, jamoaviy ongga va jamiyatdagi ishonch tizimiga bevosita salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Bu holat shuni anglatadiki, yolg‘on endilikda nafaqat shaxsiy muammo, balki keng qamrovli ijtimoiy tahdid sifatida ham baholanishi lozim.

Shuningdek, bugungi kundagi axloqiy muammolar orasida “oq yolg‘on” yoki “zaruriy aldash” kabi tushunchalarning keng qo‘llanishi ham xavfli tendensiyadir. Chunki u ishonchni yemiradi, shaxslararo munosabatlarda barqarorlikni zaiflashtiradi va ijtimoiy birlikni mustahkamlash o‘rniga uni bo‘lib tashlaydi. Shu sababli axloqiy tarbiya, rostgo‘ylikka asoslangan qadriyatlarni mustahkamlash va psixologik ongni rivojlantirish bugungi jamiyatning dolzarb vazifasi bo‘lib qolmoqda.

Umuman olganda, nazariy va amaliy tahlillar shuni ko‘rsatadiki, rostgo‘ylik - insonning ma’naviy komilligi va jamiyatning ijtimoiy barqarorligini ta’minlovchi asosiy qadriyatdir. Shu bois, bugungi murakkab axloqiy muammolar fonida jamiyatda rostgo‘ylik madaniyatini shakllantirish, yolg‘onning turli ko‘rinishlariga qarshi ma’naviy va intellektual immunitetni kuchaytirish alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Kant, I. (1785/1996). Groundwork of the metaphysics of morals (M. Gregor, Trans.). Cambridge: Cambridge University Press.
2. Ibn Sino. (1980). Kitob al-najot. Tehron: Donyo kitob.
3. Hobbes, T. (1651/1996). Leviathan. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Ekman, P. (2009). Telling lies: Clues to deceit in the marketplace, politics, and marriage. New York: W. W. Norton & Company.
5. Forobiy, A. (1993). Fozil odamlar shahri. Toshkent: Fan nashriyoti.
6. Kant, I. (1785/1996). Groundwork of the metaphysics of morals (M. Gregor, Trans.). Cambridge: Cambridge University Press.